

MEHMET EMİN VAHİD PAŞA'NIN ESERLERİNDE BATI KÖKENLİ KELİMELER

The Borrowed Words from European languages in the Works of Mehmet Emin Vahid Paşa

A. İrfan AYPAY*

Özet

Avrupa ile ilgili dört eseri olan Vahid Paşa'nın eserlerindeki Batı kökenli kelimelerin listesi oluşturulmuş, kelimelerin geçtiği cümleler verilmiştir. Listede İtalyanca kelimelerin daha fazla olduğu görülecektir. Türkçenin Batı dilleriyle olan teması noktasında bu konunun üzerinde durulabilir.

Anahtar Kelimeler: Vahit Paşa, Sefaretname, İtalyanca, kelime, sözlük.

Abstract

€ Vahid Pasha's four books which were related to Europe in which west orijin words has listed and pasted words amuonng sentences were gaven. İt can be seen that İtaly words are more than the other. This topic can be illustraed in connection Turkish languages relation with west language.

Keywords: Vahid Pasha, Sefaretname, İtalyanca, kelime, sözlük

Giriş

Türkçenin Anadolu'da temas kurduğu Rumca ve Ermenice gibi dillerden kelime aldığı bilinmektedir. Bunun yanında İtalyancadan da Türkçeye kelime girdiği dikkati çekmektedir ve bu durumun eski dönemlere götürülmesi mümkündür. XV. yüzyıl divan şairlerinden Agehî (ölümü 1577)'nin İtalyanca gemicilik terimleri kullanılarak yazılmış bir kasidesini ve bu şiire yazılmış nazireleri biliyoruz.¹ Ayrıca Taşlıcalı Yahya, Yetim, Gubârî, Derûnî gemicilik terimlerini kullanarak kaside ve tahmisler; Zârî, Re'fetî ve Bursalı Feyzî de gazeller yazmışlardır.² XVIII. yüzyıl divan şairi Esrar Dede (ölümü 1796)'nin de İtalyanca sözlük tercümesinin bulunduğu ortaya konulmuştur.³

Dilimize bu üç dil başta olmak üzere diğer komşu dillerden giren kelimelerin taranıp ortaya çıkarılması önemlidir. Bu tür bir çalışma için de eski eserlerin ve bilhassa sefaretnamelerle Avrupa'ya dair eserler ele alınabilir. İlk Osmanlı elçisi olarak Paris'e giden Yirmisekiz Çelebi Mehmet, yazdığı sefaretnamede birçok yabancı kelime kullanmıştır: *arşevək, atlas, balsam, ceneral, çırnik, düka, düşeş, antandan, erganun, entrodüktör, guvernör, hinto, iskemle, kalyon, kanal, karantina, kavalye, kral, kompliman, konsolos, mareşal, mengene, mil, ministre, mösyö, nazaretto, opera, orsa alabanda, papas, parlament, piskopos, prens, prezidan, recmant, samsun, soldat, süvis, şapka, trompet, varoş*.⁴ Gerçi bunların hepsinin ilk defa Yirmisekiz Çelebi Mehmet tarafından kullanıldığı iddia edilemez; ama Fransa seyahati sonrasında yazdığı eserde Batı dillerinden kelimelerin kullanıldığını görmek mümkündür.

Eserlerinde geçen Batı kökenli kelimeleri derlediğimiz Mehmet Emin Vahid Paşa (ölümü 1828) da hayatının büyük bölümünü Ege bölgesi ile adalarında geçirmiş, elçi olarak Avrupa'ya gitmiş ve

* Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ A. Tietze, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili", *Türkiyat Mecmuası*, IX, İstanbul 1951, s. 113-138; aynı yazar, "XVI. Asır Türk Şiirinde Agehî Kasidesine Nazireler", *Türkiyat Mecmuası*, IX, İstanbul 1951, s. 112-138.

² Âmil Çelebioğlu, "Eski Türk Edebiyatında Gemiyile İlgili Şiirler ve Bazı Hususiyetler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul 1998, s. 625-654.

³ Osman Horata, "Esrar Dede'nin Lügat-ı Talyan Tercümesi", *Türkbilgi*, Sayı 1, Ankara 2000, s.73-86.

⁴ Yirmisekiz Çelebi Mehmet, *Fransa Sefaretnamesi*, Matbaa -i Ebuzziya, İstanbul 1306.

Avrupa ile ilgili eserler kaleme almıştır. Onun eserlerinde yukarıda andığımız Rumca ve Ermenice yanında diğer Batı dillerinden, bilhassa İtalyanca'dan da kelimeler vardır. Bunlardan *arhidüka* (*arşidük*), *Atlas Minör*, *atman* (<*hatman*), *barut*, *çâsâr*, *düj*(*düş*), *düka*, *Efrençkiye*, *enginâr*, *Florin*, *frengistan*, *fuçı*, *furtuna*, *guruş*, *gümruk*, *haç*, *halat*, *hristiyan*, *imparator*, *imparatoriçe*, *imperyus*, *iskele*, *iskemle*, *kalyon*, *kapudan*, *komedyâ*, *konsoles*, *kont*, *konta*, *korsan*, *körfes*, *kral*, *kumandan*, *kurdela*, *levend*, *limon*, *liman*, *magaza*, *manastır*, *mengene*, *metropolit*, *mil*, *milyon*, *nazaret* (*lazaretto*) *avra palanga*, *papas*, *parlamenta*, *pasaport*, *patiska*, *patrik*, *peksimad*, *piskopos*, *piyango*, *poliçe*, *politika*, *preñç*, *pusula*, *rimpapa*, *ruble soldat*, *senato*, *sınır*, *şapka tersane*, *varoş*, *voyvoda* kelimeleri bugün de kullanılmaktadır. Altta anlamları ile cümlede kullanılmasını da verdiğimiz kelimeler ise sözlük yardımı ile bilinecek türde olanları ile farklı veya mecaz anlamda kullanılanlardır. Türkçemizin Batı dilleri ile münasebeti konusunda katkıda bulunmak amacıyla böyle bir liste oluşturma yoluna gittik. Örneklerde de görüleceği gibi Batı dillerinden alınan birçok kelime ifadeyi süslemek amacıyla kullanılmıştır ki bu durum, yabancı dile özel bir ilginin olduğunu veya bu kelimelerin çok eskiden beri dilimizde yer ettiğini gösterir.

Örnek Alınan Kelimelerin Geçtiği Metinler ve Kısaltmaları

- AA: İcmal-i Ahval-i Avrupa, Kütahya Vahit Paşa Kütüphanesi, Yazma Eserler 833.
FS: Fransa Sefaretnamesi, Kütahya Vahit Paşa Kütüphanesi, Yazma Eserler 830.
İM: İngiltere Musalahası Takriri, Kütahya Vahit Paşa Kütüphanesi, Yazma Eserler 832.
ST: Tarih-i Vak'a-i Cezire-i Sakız, Kütahya Vahit Paşa Kütüphanesi, Yazma Eserler 838.
TS: Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara 2005.

Kelimeler ve Cümlede Kullanılışları

- alabanda:** *İtalyanca alla banda*. Deniz teknelerinin iç yanları, borda karşıtı (TDK, TS, 63; kısaltması TS): *Mukaddemce dahi Bektaş kapudanın süvâr olduğu iki alabandalı bir kebir kalyon* (ST 7); *mecazen şiddetli bir şekilde azarlamak* (Şemsettin Sami, Kamus-ı Türkî, İstanbul, 1317, 48): *Halil Beg'i "Ma`âza'llâhü te`âlâ pâreleriz!" diyü hücum ve üst alabandadan endâhte-i gülle-i düşnâm ü şütüm edip* (İM 109a).
- alarga:** *İtalyanca alarga*, Açık deniz, engin (TDK, TS, 64): *Salkım saçak bîm-i cân ile kaçıp alargada turan gemilerine munzamm ü mülhak olmagla* (ST 33).
- babafingo:** *İtalyanca papafingo*. Yelkenli gemilerde direklerin ve gabyanın üstünde bulunan en yüksek bölüm (TDK, TS, 172): *Dest-i du`â vü niyâzi babafingoya muhâzî ederek ferve-i mersüle kapudane bege iksâ ve i`lân topları endâhtıyla resm-i tebrîk-i vekâleti icrâ eylediklerinden sonra* (ST 68).
- balo:** *İtalyanca ballo*. Danslı ve özel giysili gece eğlencesi (TDK, TS, 194): *İkinci ta`âmlarından sonra cânı isteyenlerden bâý ü gedâ bu meydânlara gidip aşağı yukarı gezinirler ve ekseriya balo nâmıyla kibâr-ı kavmi, kendi hânelerinde cem`iyyet edip bu makûle cem`iyyetlerde ricâliyle nisvânları berâber cüft cüft raks ü âheng etmek ve med`uvven gelmiş olanlara ba`zen ta`âm ziyâfeti ve ba`z-ı def`a yalnız kahve ve tondurma ve çay verilmek âdetlerindedir* (FS 42b).
- bandıra:** *İtalyanca bandiera*. Bir geminin hangi devlete ait olduğunu gösteren bayrak (TDK, TS, 196): *Bandıra-i himâyelerine gelecek eşhâsa petante kâğıdı vermelerine mâni` ü müzâhim olmamak* (İM 111b).
- baraka:** *İtalyanca baracca*. Tahta, çinko vb. hafif şeylerden yapılmış, temelsiz eğreti yapı (TDK, TS, 199): *Barakalarda olan kâfirler ile döğüşe döğüşe ol dükkânları tutuşdurup yakmak müyesser olmagla* (ST 26).

- bocalamak:** *İtalyanca poggia.* Gemi rüzgâra karşı gidemeyerek sürüklenmek; *meceza* Bir işte tutulması gereken yolu kestirememek, ne yapacağını bilememek, kararsız olmak (TDK, TS, 291): *Pusulayı gayb edip öte beri ve bocalayarak* (ST 62).
- bogasi (bogası):** *İspanyolca bocaci.* Astarlık ince bez (TDK, TS, 292): *Bogazlarında siyâh makrame ve ellerinde kırmızı bogasiden bayraklar ile* (ST 52).
- boyar:** *Rusça Tuna bölgesinde, Transilvanya'da, Rusya'da soylulara verilen unvan* (TDK, TS, 306): *Bin altı yüz on üçde Rusya dükası bulunan şahsın boyarlarından Mihâl Fideroviç nâmında bir menhûs, çâr nâmıyla hükûm-dâr-ı millet-i Rus olmagla* (AA 138b).
- brik:** *Fransızca brick.* İki direkli, seren yelkenli, birkaç top taşıyan gemi (TDK, TS, 316): *Fransızın brik ta'bir olunur bir kıt'a beglik sefinesi filikasıyla Sakızda kâ'in Fransız konsolosu liman ardından Topkapisına* (ST 34).
- çam:** Kökeni ve anlamı hakkında bilgi edinemedik: *Çam ta'bir olunur kayıklara girip nehr-i Tuna ile Vidin'e ve andan Lom ve Rahve (Orehovo) ve Plevne* (FS 71b).
- çap:** *Ermenice.* Cisimlerin genişliği, kutur (TDK, TS, 392): *Gümruk önüne tekrar on bir çapında iki kıta top fa'biye etmiş olmalarıyla* (ST 31).
- çıma:** *İtalyanca cima.* Halat ucu (TDK, TS, 427): *Donanmamız takımında çıma demir sûretlerini İngiltereli'ye göstermek, ulcûm-ı hatarnâkde yelken kapatmamıza bâdî ve belki âmmenin zararını mü'eddi olacağı cihetle* (İM 109b).
- çeramonyal:** *İtalyanca cerimoniale.* Tören, seromoni, gösteriş (İtalyanca Büyük Sözlük, Fono yayını, İstanbul 2005, 174): *Ertesi güne tertib-i ziyâfet etmekle biz dahi te'kid-i esâs-ı vüdd ü velâyı mücib olur. çeramonyali cevâblar vererek kelâma hitâm verildiği anda ihzâr u âmâde eyledikleri kahve içilip* (FS 41b)
- çete:** *Slavca çeta.* Eskiden nehirlerde top çekmekte kullanılan çektiri türünden hafif donanma gemisi. Üstü açıktan büyük, brolik'ten ise küçüktür (Meydan Larousse, Sabah Gazetesi Yayını, 4, 416): *Tuna nehrini geçmek için Ata muhâfızı hizmetinde olan çete kayıklarına binip* (FS 30a)
- ekol:** *Fransızca école.* Okul (TDK, TS, 613): *Evvel-i emrde Şampanya (Champagne) eyâletinin Brin (Brienne) nâm kasabasında kâ'in Ekol Militier ta'bir etdikleri mektebe duhûl* (FS 55b).
- firkateyn:** *İtalyanca fregatone.* Üç direkli, bir tür yelkenli savaş gemisi (TDK, TS, 697): *Kendisi beş on adam ve iki firkateyn yükü mâl ile kaçıp Paris'e avdet ü ric'at etmiş idi* (FS 56b).
- filika:** *İtalyanca feluca.* Cankurtaran sandalı (TDK, TS, 703): *Korsika atasında kadem-nihâde-i arsa-i şühûd ve filika-i vücûdu sâhil-i fark u temyîze varmaksızın Franca diyârına bâdbân-güşâ-yı nakl ü vürûd olup* (FS 55b).
- gazete:** *İtalyanca gazetta.* Politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için, yorumlu veya yorumsuz, her gün veya belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan yayın (TDK, TS, 732): *İzmir ve sâir mahallerde basılıp memâlik-i dost u düşmene münteşir olan Frenk gazeteleri evrâkımda görülmüş mehâsin-i vakt ü hâldendir* (ST 12).
- hersek:** Kökeni ve anlamı hakkında bilgi edinemedik: *İmparator-ı cedîd intihâbı iktizâ etdikçe hersekler beyninde şikâk u cidâl ve şûriş ü ihtilâl zuhûru* (AA 132b).
- hidrografya:** *Fransızca hydrographie.* Bir bölgedeki yer altı ve yer üstü sularının durumunu inceleyen bilim (TDK, TS, 890): *Bunlara kıyâsen bir iki nehr dahi karışdırılsa ve hidrografyaya ya'ni su haritasına nazar olursa zikr olunan iki deryânın biri birine iltihâkı teviz olunur. Ve ol taraflarda bu kadar ırmak ve gadîr ve bataklık* (FS 51b).

- hinto:** *Macarca.* Koçu nevinden, yaylı araba, karuça (Ş. Sami, Kamus-ı Türki): *Anda hasbe'z-zarûr etbâ umıza hinto mübâya'ası ve levâzım-ı sâ'ire tanzimi için iki gün ikâmete mecbûr olduk* (FS 31a).
- iskara (izgara):** *Yunanca.* Metal çubukların, ağaç dallarının aralıklı sıralanmasıyla yapılan parmaklık veya kafes biçiminde araç (TDK, TS, 921): *İçleri ağaçdan iskaralı takım takım tolaplar vardır* (FS 34a).
- iskandil:** *İtalyanca scandaglio.* Denizin derinliğini ölçme; bir işin içyüzünü araştırmak, bilgi toplamak (TDK, TS, 982): *Ben casus irsâliyle o suları iskandil etdirmiş-idim* (ST 60).
- izbandid:** *İtalyanca spandito.* Eskiden, Rum korsanı (TDK, TS, 1009): *Saktız eşkiyâsıyla mahlût olan izbandidlerin beş bini Sisamdan ve beşer yüzü İpsara ve Çamlıca atalarından gelmiş* (ST 34).
- kamara:** *İtalyanca camera.* Gemilerde oda; İngiltere yasama meclisi (TDK, TS, 1052): *Kamara-i dimâglarında kumanya-i şu'ûr olanları, bu mu'âmele-i dil-firîb-i gayûrânemizden mesrûr* (İM 110a); *Parlamento dedikleri cem'iyete gâh umûnun bir şıkkı cemâ'at-ı müsteşârândır ki cem'iyet-i Kamara Alta denir. Ve diğer şıkkı eyâlât ü kasabât vükelâsından mürekkeb cem'iyet-i meb'ûsândır ki Kamara Pasa ta'bir olunur* (AA 149b).
- kanapa (>kanepe):** *Fransızca canapé.* Birkaç kişinin oturabileceği genişlikte koltuk, çekyat (TDK, TS, 1060): *Kanapa ta'bir etdikleri tûlânî bir sandalı iskemle üzerine ku'ûdumuzu işâret* (FS 41a)
- kançılar:** *İtalyanca cancelliere.* Elçiliklerde, konsolosluklarda yazı ve evrak işlerini yürüten görevli (TDK, TS, 1059): *Kançılar makâmında olan Corci Taribo'nun imzalarıyla mûmzâ bir kâğıdın sûret-i tercümesine dest-res olunmagla* (ST 7).
- kanton:** *Fransızca canton.* İsviçre Konfederasyonunu oluşturan devletlerden her biri (TDK, TS,1064): *Mârru'z-zikr kantonların yedisinde Katolik mezhebi ve dördünde Lüteran ve Kalvin ve ikisinde hem Katolik ve hem Lüteran ve Kalvin mezhepleri câ'izdir* (AA 137b).
- kaput:** *Fransızca capote.* Asker paltosu (TDK, TS,1073): *Bizim dahi başımızda destâr-ı âdî ve arkamızda al saya çukadan şemseli kerrâke kaput bulunduğu* (FS 54b).
- kavalyer:** *Fransızca cavalier.* Kadına, dansa eş olan veya bir yerde, toplantıda arkadaşlık eden erkek; mecaz kibar erkek (TDK, TS, 1109): *Ol eyâletin icâb eden umûr u husûslarını rû'yet ü tanzim için ma'dûd u mu'ayyen müsteşâr ü meşveretgâhları olduğundan başka Petreburk'da dahi on iki nefer müsteşâr kavalyerlerine mahsûs bir meşveret-hâneleri olup umûr-ı devletlerini haftada iki gün ol mahallde istişâre vü tanzim ederler* (AA 139b).
- kontos:** *Macarca, köntös.* Tatar hanlarının giydiği yakal ve uzun kollu kürk (Hasan Eren, Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Ankara 1999, 's. 251): *Semmûra dühte bir kontos hil'at dahi irsâl ü inâyet buyurmalarıyla* (ST 67).
- kumanya:** *İtalyanca comania.* Yolculuk için hazırlanan yiyecek, azık; sefer durumundaki askerler için hazırlanan yiyecek (TDK, TS, 1252): *Kamara-i dimâglarında kumanya-i şu'ûr olanları, bu mu'âmele-i dil-firîb-i gayûrânemizden mesrûr* (İM 110a).
- kundak:** *Yunanca.* Yangın çıkarmak için bir yere konulan tutuşmuş yağlı bez parçası vb (TDK, TS, 1255): *Birkaç tarafa kundak bıraktıktan sonra* (ST 45).
- kurye (kuryer):** *Fransızca courrier.* Genellikle elçilik postasını yerine ulaştırmakla görevli kimse (TDK, TS, 1267): *Vidin yolundan Francalı'nın bir kuryeri, Fransız askeri Saksonya memâliki tarafından Varşav şehrine duhûl* (FS 29b).
- kutu:** *Yunanca.* İnce tahta, mukavva, teneke, plastik vb.nden yapılmış, genellikle kapaklı kap (TDK, TS, 1272): *Adamlarına beş bin gurusu harc-ı râh ile mücevher ü musavver bir kutu ihdâ eyledikleri menkûldür* (FS 40b); *İmparator-ı mesfûr cenâbları bayagı soldat esvâbiyla şapkası*

koltugunda bir ağaç enfiyye **kutusu** elinde ayak üzere tek ü tenhâ turur olduğu (FS 54b); İki kutu şekerleme verilip bunları yolda yerler istihzâsıyla murahhas tarafına irsâl (İM 124a).

landman: Kökeni ve anlamı hakkında bilgi edinemedik: *Eczâ-yı cumhûrları her memleketden birer şahs olarak on üç eşhâsdan mürekkebe olup ser-cumhûrlarına şimdi **landman** dirler* (AA 137a).

lonca (< loca): *İtalyanca loggia*. Küçük bölme, hücre, küçük kamara (Ş. Sami, Kamus-ı Türkî, 1246). *Hâdim-zâde çiftliğinde mükâlemeye geleceğini imâ ederek sâ`at on bir buçuk sularında **lonca**dan hareket ve sefinesine avdet etmiştir* (İM 119b).

lostarya: *İtalyanca osteria*. Küçük otel, han (J. W. Redhouse, Turkish and English Lexicon, Beyrut 1987, 1643). *Avgâh ü ormanları olup eyyâm-ı sayfda ahşam üzerleri bâ-husûs yortu ve bâzâr günleri lâ-ekall yigirmi bin nüfûs bu ormanlara âmed-şüd ile evkât-güzâr ve derûnunda mu`anven ü muhteşem kahve-hâne vü lostaryalar olmagla gece yarılarında kadar oralarda zevk u şevk u mahabbetle def`-i humâr ederler* (FS 36b).

lotarya: *İtalyanca lotteria*. Ad veya numara çekilerek oynanan şans oyunlarının genel adı (TDK, TS, 1315): *ol arâzide fûrûht olunan müskirât ve husûsan lotarya ve piyango ta`bir eyledikleri kumâr-bâzî vü lu`bdan yigirmi dört milyon florin* (FS 50a).

manka: *İtalyanca banco*. On kişilik asker birliği; Savaş gemilerinde deniz erlerinin yattığı koğuş (TDK, TS, 1340): *mankadaşları ile gark ve alâ-kavlin hark olmuş havâdisleri şâyi`* (ST 66).

mayna: *İtalyanca ammainape*. "İmdir" anlamında bir seslenme sözü; *argo söz* Birakılma, son verilme (TDK, TS, 1357): *Şehr ve varoş derûnuna atılmakta olan humbara ve toplara **mayna** verilme üzere tenbîh buyurulmuş-idi* (ST 38).

mazgal: *Yunanca*. Kale duvarlarında iç yanı geniş, dış yanı dar delik (TDK, TS, 1357): *Gümrük önü ve Balık-hâne etrâfına nâzır top **mazgalları** hizâsında kârgîr binâlar olmak hasebiyle* (ST 31).

militer: *Fransızca*. Askerî: *Evvel-i emrde Şampanya (Champagne) eyâletinin Brin (Brienne) nâm kasabasında kâ`in Ekol **Militer** ta`bir etdikleri mektebe duhûl* (FS 55b).

orsa alabanda: *İtalyanca orza alla banda*. Gemiyi birdenbire rüzgârın üstüne çevirme (TDK, TS, 1511): *Bogaz hâricinde sefinesini **orsa alabanda** edip habere terakkub ile agzından âteşler püskiren İngiltere devleti murahhasına vürûdumuz resmen muhtasarca bir mektûb ile ihbâr u işâret olundu* (İM 128a).

orsa boca: *İtalyanca orza poggie*. Geminin bazen rüzgâr yönüne yaklaşarak, bazen ondan uzaklaşarak yol alması; bata çıka, iyi kötü (TDK, TS, 1511): *Gemisini kurtaran kaptandır fehvâsı **orsa poça** oralarda seyr ü sefer eyledikleri vakt-i subhda zâhir ü nümâyân olup* (ST 65).

palamar: *Yunanca*. Gemileri iskele, rihtim veya şamandıraya bağlamaya yarayan kalın halat. (TDK, TS, 1564): *Bu fırtına-i kıl ü kâl esnâsında sâhil-i sa`y ü sadâkat Seyyid Vahîd'e rabt-ı **palamar-ı** hüsn-i zann ü i`timâd olundugu* (İM 101b).

patenta (petante): *İngilizce patenta*. Uyrukluk belgesi; Gemilere ayrıldıkları limanın sağlık durumu için verilen belge (TDK, TS, 1584): *İzbandid gemilerine vermiş oldukları **patenta** kâğıdlarından* (ST 7).

patrona: *İtalyanca padrone*. Osmanlı devletinde tümamirale yakın bir deniz subaylığı unvanı (TDK, TS, 1586): *üzerlerine başbug u ser-`asker olan bi`l-fi`l **patrona-i** hümâyûn kapudanı Halil Beg'i "Ma`âza`llâhü te`âlâ pâreleriz!" diyü hücûm ve üst alabandadan endâhte-i gülle-i düşünâm ü şütûm edip* (İM 109a).

pereme: *Yunanca*. Gondola benzeyen bir kayık (TDK, TS, 1584): *Bir taraftan **pereme** vü sandal makûlesi kayıklar ile asker isâl etmekte olduklarını* (ST 32).

- piştov:** *İtalyanca pistole.* Bir tür tabanca (TDK, TS, 1612): *Bin yedi yüz toksan iki senesinde mersümü, bir gece piştov ile darb etdirdip* (AA 141b).
- posta:** *İtalyanca posta.* Tatar; menzil, yolculuk güzergahındaki durak. *Muzlinika ve Estraviç ve Darşin postaları bozuk düzen ve yollarının râbitasızlığı bâdî-i envâ`-ı meşâkk u mihen olmanın esnâ-yı tarîkda hinto devrilip göllere düşerek ve çamurlara batıp çıkararak* (FS 40a).
- preze:** *İtalyanca preso.* Tutulmuş, alınmış (İtalyanca-Türkçe Sözlük, 651): *Âsâyiş üzre bir devletin hükûmeti sâyesinde ahz u i` tâ iden tüccârın zabt olunan mâlları deryâda muhârebe üzre preze olunan eşyâ ile mukâyese olunmak kıyâs-ı ma`a'l-fârûk idigini* (İM 122b).
- saksonya:** *Saksonya yer adından.* Almanya'da Saksonya bölgesinde yapılan, iyi nitelikli porselen tabak veya kap (TDK, TS, 1687): *Fagfûrilerini Avusturya dâ`iresi ve Macar ülkesinden meclüb u müddehire kireç gibi beyâz iki nev` toprakdan i`mâl ve pek temiz ve nefis şey`ler yapmaga sûret vermiş olduklarından bu kâr-hâne ammâli sâ`ir mahalller saksonyacılarına tefevvukda iddi`â-yı mahâret ü kemâl ederler* (FS 36b).
- sintine:** *İtalyanca sentine.* Geminin içinde en alt bölüm(TDK, TS, 1687): *Bizim me`kûlât ü meşrûbâtımız kalmadı ve güzeste mevâciblerimiz gelmedi. Bu hizlân ü sefâlet ve sintine-i acz ü hakâreti niçin çekmelidir* (İM 109a).
- şans:** Kökeni ve anlamı hakkında bilgi edinemedik: *Şu taraflara atım atım şanslar inşâsı ve tûblar ta`biyesiyle ikmâl-i istihkâmât-ı kal`eye dikkat olunmaktan lâ-büdd iken* (FS 59a).
- şaranpo** (şarampol): *Bulgarca.* Kara yollarının kenarında yol düzeyinden aşağıda kalan bölüm (TDK, TS, 1489): *yalnız varoş hâricine şaranpo ve andan ilerü kurşun menzili yerlerde birkaç tabya inşâsıyla iktifâ etmiş olduğundan* (FS 59a).
- tolos (tonoz):** *Yunanca.* Kubbe, her tarafı yuvarlak olmayan iki duvar üzerine enli olarak yapılmış çatı (Ş. Sami, Kamus-ı Türkî, 916): *Bu kal`enin dâ`iren mâ-dâr birbiri derûnunda tolos kemerli kâr-gîr üzerine çim siperli fikra fikra üç takım tabyası* (FS 31b).
- uskuna:** *İtalyanca.* İki direkli yelken gemisi, brik gulet (M. Larousse, 3, 401): *Bu tokuz küt`a sefâyinin biri gâyet yügrük uskuna olmak hasebiyle yelkenlerin doldurup* (ST 6).
- usturpa:** *İtalyanca stroppa.* İnce bir halatın ucuna bir kurşun parçası bağlanarak yapılan bir çeşit kırbaç (TDK, TS, 2038): *Tûfân-ı nân-kûrî vü nemek-harâmide akla yelken edeyim diyenlere, havâle-i usturpa-i ta`zir eylemeye mecbûr olmalarıyla* (İM 110a).
- üskorbit** (iskorbüt): *Fransızca scorbut.* C vitamini eksikliğinden ileri gelen ve dermansızlık, zayıflık ve diş etlerinin iltihabı vb. belirtilerle kendini gösteren hastalık (TDK, TS, 983): *Dördüncüsü üskorpit gibi olan İngiltereli`dir, ki elli sene muhârebeye musırr ve bu illet cümleden muzırr olmagla* (İM 113a).
- vardakosta:** *İtalyanca guarda-coste.* sıfat, argo söz İri yarı ve gösterişli (kadın) (TDK, TS, 2078): *Sergerde-i levendât-ı merkûme olan Kara Ali Kapudan nâm kimesneye vardakosta ta`bîrât ile bir tezkire tahrîr* (İM 109b).
- yakobin (jakoben):** *Fransızca jakobin.* Demokrasi yanlısı; tepeden inmece (TDK, TS, 1013): *Paris'e vürûdundan bir kaç gün sonraca Yakobin tâ`ifesinin cevr ü zulm ü ta`addilerinden nâşî ihtilâl peydâ* (FS 56b).
- yortu:** *Yunanca.* Hristiyan bayramı (TDK, TS, 2194): *Avgâh ü ormanları olup eyyâm-ı sayfda ahşam üzerleri bâ-husûs yortu ve bâzâr günleri lâ-ekall yigirmi bin nüfûs bu ormanlara âmed-şüd ile evkât-güzâr ve derûnunda mu`anven ü muhteşem kahve-hâne vü lostaryalar olmagla gece yarılarında kadar oralarda zevk u şevk u mahabbetle def`-i humâr ederler* (FS 36b).